

DE ZWEEFVLIEG *BRACHYOPA DORSATA* NA 39 JAAR ÉCHT IN NEDERLAND

(DIPTERA: SYRPHIDAE)

Menno Reemer, Bob van Aartsen & John T. Smit

Vergeleken met andere zweefvliegen hebben *Brachyopa*-soorten een kleine kop, een kort achterlijf, grote vleugels en atypische kleuren. Hierdoor doen ze eerder denken aan bepaalde echte vliegen (Muscidae) of drekvliegen (Scathophagidae). De zwevende ader in de vleugel verradert echter, samen met enkele andere kenmerken, hun ware aard. Ze worden sapzweefvliegen genoemd, omdat de larven leven in uitvloeiend boomsap op of onder schors. *Brachyopa dorsata* is de achtste soort die aan Nederlandse fauna kan worden toegevoegd. Het is overigens niet de eerste keer dat deze soort voor Nederland is gemeld.

INLEIDING

Brachyopa dorsata Zetterstedt, 1837 (fig. 1) werd al eerder voor Nederland gemeld door Van Aartsen (1970), naar aanleiding van een vangst in 1968. Het betreffende exemplaar bleek later tot *B. panzeri* Goffe, 1945 te behoren, die toen eveneens nieuw voor Nederland was. *Brachyopa dorsata* werd daarom door Van der Goot (1981) weer van de Nederlandse lijst geschrapt. Weer was Bob van Aartsen erbij toen 39 jaar later de eerste 'echte' *B. dorsata* voor Nederland gevangen werd.

DE VONDST

Tijdens een excursie van de drie auteurs van dit artikel werd op 21 april 2007 een mannetje *Brachyopa dorsata* gevangen op bloemen van gewone vogelkers *Prunus padus* in het Speulderbosch bij Drie op de Noordwest-Veluwe (Amersfoortcoördinaten 174 475, fig. 2). Even later werden op dezelfde struik ook enkele exemplaren van *B. pilosa* Collin, 1939 en *B. scutellaris* Robineau-Desvoidy, 1844 gevangen. Het Speulderbosch is een gemengd bos met een

Figuur 1. Mannetje *Brachyopa dorsata* uit Drie, 21.IV.2007.

Figure 1. Male *Brachyopa dorsata* from Drie, 21.IV.2007.

Figuur 2. Vindplaats van *Brachyopa dorsata*.
Figure 2. Locality where *Brachyopa dorsata* was found.

oppervlakte van tientallen vierkante kilometers, dat aansluit bij andere grote bosgebieden. Nabij de vindplaats bestaat het bos vooral uit grote, oude beuken. Het exemplaar is opgenomen in de collectie van M. Reemer.

HERKENNING

Brachyopa dorsata lijkt sterk op *B. panzeri*. Beide soorten zijn vrij groot (8-11 mm), hebben roodbruine zijranden van de borststukrug en een kort behaarde arista. Determinatie is mogelijk met Thompson (1980), die de soorten als eerste goed onderscheidde, en met Van der Goot (1981) en Van Veen (2004). Het voornaamste uiterlijke verschil zit in het zogenaamde sprietpokje aan de binnenkant van het derde sprietlid. Bij *B. dorsata* is de diameter van het sprietpokje kleiner dan de afstand tot de onderrand van het sprietlid, terwijl de diameter bij *B. panzeri* juist groter is dan deze afstand. Speight (2005) geeft twee aanvullende kenmerken, maar deze bleken niet goed te werken bij een serie exemplaren uit Duitsland en Polen

(col. W. van Steenis). Het is raadzaam om bij mannetjes altijd de genitaliën te onderzoeken, zoals afgebeeld in Pellmann (2004) en Thompson (1980).

VERSPREIDING EN VLIEGTIJD

Brachyopa dorsata komt voor van West-Europa tot aan de oostkust van Siberië. In Europa is de soort bekend van Zweden tot aan de Pyreneeën (Speight 2005). In Duitsland heeft *B. dorsata* een overwegend oostelijke verspreiding. In oostelijk Niedersachsen, bijvoorbeeld in de Harz, is de soort plaatselijk vrij gewoon (Stuke 2000). In het westen van Niedersachsen zijn geïsoleerde vindplaatsen bekend op 85 km van de Nederlandse grens in Hasbruch (pers. med. J.-H. Stuke) en in Bentheim, vlak over de grens bij Twente (pers. med. W. Renema). In Nordrhein-Westfalen is de soort alleen uit het uiterste oosten bekend (Freundt et al. 2005). Speight (2005) meldt de soort uit België, zonder echter een bron of vindplaats te noemen.

De datum van de Nederlandse vondst sluit goed aan bij de vondsten in Niedersachsen, die uit de periode tussen 6 april en 9 mei stammen (Stuke 2000). Speight (2005) geeft voor heel Europa een vliegtijd tot half juni.

BIOLOGIE

De larve is beschreven door Krivosheina (2005). Deze is gevonden onder de schors van beuk, eik, iep en spar en ook in door kevers geknaagde gangen in berk en iep (Kassebeer 1993, Speight 2005). Evenals bij andere *Brachyopa*-soorten voedt de larve zich vermoedelijk met bacterieën in uitvloeiend boomsap. Volgens Stuke (2000) zijn de larven van *B. dorsata* in berggebieden vaak talrijk te vinden onder de schors van coniferenstompen. Barkemeyer (1994) citeert nog enkele vondsten van larven uit oude literatuur, maar door veranderde inzichten in de taxonomie is onduidelijk of deze werkelijk op *B. dorsata* betrekking hebben.

DISCUSSIE

Gezien de vindplaatsen vlak over de grens bij onze oostburen was een Nederlandse vangst van *B. dorsata* te verwachten. Gebieden langs de oostgrens lagen het meest voor de hand, zoals het Bergherbos in de Achterhoek, waar de zeldzame, nauw verwante *B. panzeri* al jaren een populatie heeft (Pennards 2000, 2006). De huidige vindplaats op de Veluwe is dus wel verrassend. In Duitsland is de soort vooral bekend uit grote bosgebieden. Wat dat betreft valt deze vondst niet uit de toon. Het aantal uit Nederland bekende *Brachyopa*-soorten komt hiermee op acht. Het is tegenwoordig gebruikelijk om Nederlandse zweefvliegsoorten van een Nederlandse naam te voorzien. Namen die voor de hand lagen waren reeds vergeven aan andere *Brachyopa*-soorten. Uiteindelijk viel de keuze voor *B. dorsata* op 'verborgen sapzweefvlieg'.

LITERATUUR

- Aartsen, B. van 1970. Zweefvliegvangsten in 1968. – Entomologische Berichten, Amsterdam 30: 144-146.
- Barkemeyer, W. 1994. Untersuchung zum Vorkommen der Schwebfliegen in Niedersachsen und Bremen (Diptera: Syrphidae). – Naturschutz und Landschaftspflege in Niedersachsen 31: 1-514.
- Freundt, R., A. Szymank & K. Standfuss 2005. Schwebfliegen in Nordrhein-Westfalen (Diptera: Syrphidae). Checkliste der seit 1980 nachgewiesenen Arten. – Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft westfälischer Entomologen 21(11): 1-18.
- Goot, V.S. van der 1981. De zweefvliegen van Noordwest-Europa en Europees Rusland, in het bijzonder van de Benelux. – Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Hoogwoud.
- Kassebeer, C.F. 1993. Die Schwebfliegen (Diptera: Syrphidae) des Lopautals bei Amelinghausen. – Drosera 93: 81-100.
- Krivosheina, M.G. 2005. [To biology of flower flies of the genus *Brachyopa* (Diptera, Syrphidae)]. – Zoologitsjeskii Zjurnal 84: 681-698.
- Pellmann, H. 1998. Die Gattung *Brachyopa* Meigen, 1822 (Insecta, Diptera, Syrphidae) in entomologischen Sammlungen sächsischer Museen und die Möglichkeit der Artenunterscheidung anhand der Genitalien der Männchen. – Studia Dipterologica 5: 95-112.
- Pennards, G. 2000. Interessante vangsten van zweefvliegen in 1999. – Zweefvliegennieuwsbrief 4(2): 6-9.
- Pennards, G. 2006. Bergherbos 2005 en 2006. – De Vliegenmepper 15(2): 12.
- Speight, M.C.D. 2005. Species accounts of European Syrphidae (Diptera) 2005. – In: M.C.D. Speight, E. Castella, J.-P. Sarthou & C. Monteil (red.), Syrph the Net, the database of European Syrphidae, vol. 49. Syrph the Net publications, Dublin.
- Stuke, J.-H. 2000. Bemerkenzwerte Schwebfliegenbeobachtungen (Diptera: Syrphidae) aus Niedersachsen und Bremen 3. – Braunschweiger Naturkundliche Schriften 6: 139-147.
- Thompson, F.C. 1980. The problem of old names as illustrated by *Brachyopa* 'conica Panzer', with a synopsis of Palearctic *Brachyopa* Meigen (Diptera: Syrphidae). – Entomologica Scandinavica 11: 209-216.
- Veen, M. van 2004. Hoverflies of Northwest Europe. – KNNV Uitgeverij, Utrecht.

SUMMARY

The 'real' *Brachyopa dorsata* in the Netherlands after 39 years (Diptera: Syrphidae)

The hoverfly *Brachyopa dorsata* Zetterstedt, 1837 was already mentioned for the Netherlands by Van Aartsen (1970), based on a specimen from 1968, which later proved to belong to *B. panzeri* Goffe, 1945. On April 21, 2007, a male *B. dorsata* was collected from the flowers of *Prunus padus* in the north-western part of the Veluwe. The locality is part of a large mixed forest complex, dominated by old beeches. This is the first record of *B. dorsata* for the Netherlands. The species was expected, for it is known from a small number of localities in adjacent parts of Germany.

M. Reemer & J.T. Smit

EIS-Nederland

Postbus 9517

2300 RA Leiden

reemer@naturalis.nl

smitj@naturalis.nl

B. van Aartsen

Travertin 34

8084 EH 't Harde